

РОЛЬ ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ В ПРОЦЕСІ НАВЧАЛЬНОЇ ТА ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НОВОМИКОЛАЇВСЬКОЇ ЗШ І-ІІІ

В грудні 1999 року в Новомиколаївській загальноосвітній школі був заснований історико – краєзнавчий музей. В лютому 2008 року було затверджено Статут музею, оформлено паспорт та зареєстровано під №0848.

Майже 10 років, до відкриття музею, зібрані експонати зберігались у підсобному приміщенні, а потім в куточку народознавства. Ідею створити музей не підтримувала колишня адміністрація школи. Завдяки клопотанню завідуючої методичним кабінетом районного відділу освіти Л.П.Борисенко, завідуючому відділом освіти стало відомо про солідну кількість зібраних експонатів. О.Ф.Ручка особисто оглянув зібрання старовинних речей і рекомендував адміністрації школи виділити приміщення для музею. Батьки учнів школи організували збір коштів для ремонту. Не залишились байдужими до створення музею О.Г. Манжелій і Г.М. Ткаченко, вони допомагали збирати кошти селом. Значний внесок в підготовку перших експозицій зробили старшокласники, випускники 1999-2001 років.

На початку 90-х років кореспондент місцевого радіомовлення Н.Єфименко в одній із радіопередач розповіла про народознавчу ініціативу. Жителі села почали передавати до школи предмети старовини. А коли дізналися про відкриття музею, активізувалось поповнення фондів: М. С. Годованець передав повний комплект металевого плуга, Д.А. Майзер – польову рацію, Л.П. Беззуб – столітній чайник-заварник, М.А. Кравченко – гармату з радянського літака часів війни. Сільські художники О. М. Остапенко та Б. Д. Юськів подарували свої картини для оформлення експозицій. Закономірно, що найбільшу кількість експонатів принесли учні школи. Особливо цікаві знахідки принесли Оля Четвертак, Наталія Кошова, Володимир Наконечний, Ганна Стоякіна, Валентин Братішко, Наталія Вороніна,

Володимир Науменко, Володимир Мезенцев, Анастасія Годованець та багато інших.

У 2008 році голова райдержадміністрації О.М. Мордик та його заступник О. М. Баша відвідали музей. За їх розпорядженням були виділені кошти для нових вікон, решіток, жалюзей. Після капітального ремонту, який було здійснено технічним персоналом, увесь педагогічний колектив школи облаштував нові експозиції та переформлював уже діючі.

Мета діяльності історико-краєзнавчого музею полягає у залученні молодого покоління до вивчення та збереження історико-краєзнавчої культурної спадщини нашого регіону, у формуванні освіченої творчої особистості. Основна мета діяльності шкільного музею – поглиблення знань учнів з історії та природи рідного краю, знайомство з національними традиціями, культурою та релігією народів, що населяють наш регіон, виховання патріотизму, міжетнічної та міжконфесійної толерантності, популяризація краєзнавства [2, с. 3-4; 5, с. 77-80].

На базі музею працює шкільний краєзнавчий гурток та гурток районного Будинку дитячої та юнацької творчості «Музейна справа». Різноманітні види самостійної, індивідуальної, групової та дослідницької роботи сприяють виявленню в дітей творчої ініціативи і самостійності, розвивають їхні здібності і таланти. Гуртківці беруть активну участь у шкільних виховних заходах та різних конкурсах [1, с. 11-19; 2, с. 20-21].

Головними завданнями в роботі Новомиколаївського історико-краєзнавчого музею є:

- сприяння удосконаленню навчально-виховного процесу Новомиколаївської ЗШ I – III ступенів, розширення і поглиблення загальноосвітньої та професійної підготовки учнівської молоді засобами позакласної, позашкільної роботи; розвиток її творчих інтересів до пошукової, краєзнавчої, науково-дослідницької, художньо-естетичної та природоохоронної роботи; формування у підростаючого покоління розуміння нерозривного взаємозв'язку минулого, сучасного й майбутнього України; допомога педагогічному колективу закладу освіти у впровадженні нових нетрадиційних форм роботи за інтересами учнів [2, с. 18];

- участь у формуванні, збереженні і раціональному використанні Музейного фонду України;

- проведення культурно-освітньої роботи серед учнівської молоді та інших верств населення.

Відповідно до мети і завдань історико - краєзнавчий музей проводить таку роботу:

- організовує дослідницьку діяльність учнів згідно з тематикою музею;

- систематично поповнює фонди музею шляхом проведення експедицій, походів, екскурсій, а також використовує інші шляхи комплектування, що не суперечать чинному законодавству;

- організовує облік музейних предметів, забезпечує їх збереження;

- створює і поповнює стаціонарні експозиції та тимчасові виставки;

- бере участь у районних, міських, обласних, Всеукраїнських заходах;

- надає можливість використання матеріалів музею в навчально-виховному процесі, науково-дослідницькій роботі учнів та студентів.

За успіхи у вихованні молодого покоління, відродження історичної пам'яті, за участь у районних, обласних та Всеукраїнських заходах, музей нагороджено багатьма грамотами, присвоєно звання «Зразковий» [9, 14].

Члени краєзнавчого гуртка, актив шкільного музею досліджуючи зібрані матеріали, використовуючи їх в конкурсах дослідницьких робіт та олімпіадах з історії рідного краю займали неодноразово призові місця на районному та обласному етапах:

I місце на районному етапі – Осетров Олександр і Рубан Микола в конкурсі : «Село моє, для мене ти єдине»;

I місце на районному етапі зайняла робота «Історичні розвідки населення краю» Бебешко Наталки та Середи Олени у Всеукраїнському конкурсі «Я – громадянин України, Україна – мій дім»;

II місце на районному етапі зайняла робота Шумейко Ольги «Склад населення Мелітопольського повіту в XIX столітті» в конкурсі присвяченому до 70 – річчя створення Запорізької області;

II місце на районному етапі зайняла робота Засядько Ані «Голодомор 1932 – 1933 років. Україна пам'ятає».

Приймаючи участь у конкурсі «Доля людини ХХ століття в історії рідного краю», Анна Копалова дослідила життя семи поколінь дерева свого роду та підготувала змістовну роботу «Історія мого роду». А Ілля Тригуб у своєму доробку «Пишаюся своїм родом» розповів про рідного діда – чемпіона УРСР і СРСР з гирьового спорту Василя Васильовича Горба. Обидві роботи зайняли III місце на районному етапі конкурсу та нагороджені грамотою районного відділу освіти.

Грамотами Мелітопольського краєзнавчого музею в 2010 році нагороджені 1 активних учасників конкурсу «Посланець з минулого», а газети «Новий день» та «Мелітопольские ведомости» надрукували їхні творчі роботи. В цьому році Копалова Анна, Пефті Вельміра та Слушаєва Валерія за активну участь у конкурсі «Салют, Піонерія!» нагороджені грамотами Мелітопольського Будинку дитячої та юнацької творчості та міського краєзнавчого музею [10, 11, 12].

Вихованці гуртка Катерина Коноплянко, Анастасія Сафонова, Володимир Неділько, Владислав Рагуля, Анна Копалова в 2011-2012 рр. підготували статті про пам'ятки історії на території Новомиколаївської сільської ради. Вони внесені до електронного збірника «Пам'ятки історії та культури Мелітопольського району». Над створенням цього збірника працювала творча група вчителів та учнів району, яку очолював вчитель-краєзнавець з Терпіння О. А. Чухраєнко.

I місце на обласному етапі зайняла робота Мироненко Юлії «Традиційно – побутова культура народів Приазов'я» в конкурсі, присвяченому 70-й річниці Запорізькій області;

II місце на обласному етапі зайняла учениця 5 класу Коноплянко Діана у туристсько – краєзнавчій експедиції «Край в якому я живу: екскурсія для друга» «Моє село – серця рідна пристань»;

III місце в обласному турі Всеукраїнської історико – етнографічної експедиції учнівської та студентської молоді «Україна вишивана» учениці 11 класу Кравченко Тетяна та Рубан Катерина.

Привозні місця на районному етапі олімпіади з історії рідного краю неодноразово посідали гуртківці та актив музею: Шпачинська Альона, Керопян Інна, Саржан Вікторія, Якубчик Віталій, Пефті Ольга. Науменко Анна, Кравченко Тетяна, Глухенький Роман, Федак Ірина [15].

Три роки II – III місця на обласному етапі олімпіади з історії рідного краю займала Шпачинська Альона;

III та IV місця на обласному етапі олімпіади з історії рідного краю - Федак Ірина.

I місце в обласному турі Всеукраїнського конкурсу «Хліб – це життя» зайняв краєзнавчий гурток (2001 рік), а у Всеукраїнському конкурсі «Хліб – всьому голова» - гурток зайняв III місце в області.

Почесними грамотами Міністерства Освіти, Національного музею Хліба, обласної державної адміністрації, обласного управління освіти неодноразово нагороджувався куточок бережливого і економного ставлення до хліба.

Учасниця Всеукраїнського конкурсу на кращий учнівський реферат з нагоди відзначення 60-ї річниці Перемоги над нацизмом Росла Юлія за роботу «Страждання цивільного населення та військовополонених в роки Великої Вітчизняної війни» отримала подяку від Українського Національного Фонду «Взаєморозуміння і примирення» при Кабінеті Міністрів, а на адресу адміністрації школи надійшов лист-подяка від голови журі І. М. Лушнікова [14].

Учасника Всеукраїнського пошукового конкурсу «У нас одне коріння» в номінації «Мій край» Володимира Шумейка було запрошено до Києва для нагородження. Солідне журі з 11 чоловік, в складі якого працювали президент Києво-Могилянської академії, професор Сергій Квіт, ректор НПУ ім. М.П. Драгоманова, член-кореспондент НАН України Віктор Андрущенко, відомий історик, професор Станіслав Кульчицький, кандидат філологічних наук Михайлина Коцюбинська, Роланд Франко (племінниця і онук Івана Франка), оцінювали 1390 робіт надісланих на конкурс. Відзначили 43 найзмістовніших – в тому числі й Шевченка В. Шумейка «Формування етнічного складу населення Північного Приазов'я у XVIII - XIX столітті». Крім диплома-подяки він отримав в подарунок унікальне видання «Гоголь з невідомими», автором якого є Ольга Богомолець – відома як меценат, професор медицини, співачка.

В свій час П. Чубинський, О. С. Пушкін, М. С. Грушевський, М. Т. Рильський підкреслювали: минуле і майбутнє нерозривно пов'язані. Тому вивчення історії, культури, економіки рідного краю створює підґрунтя для успішного опанування учнями історії України та всесвітньої історії, допомагає орієнтуватися в сьогоденні, вчитися прогнозувати майбутнє. Валентин Волошен, вихованець гуртка «Музейна справа» БДЮТ, учасник Міжнародного конкурсу «Україна

моєї мрії» отримав в листопаді 2012 року звістку з Брюсселю (Бельгія). Голова оргкомітету конкурсу, Президент Європейської Асоціації Українців Олексій Толкачов надіслав В.Волошену подарунок і лист-подяку.

У законі України «Про освіту» вказується, що метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями. Так сталося, що в результаті історичного заселення в Приазов'ї живуть українці, росіяни, німці, білоруси, євреї, греки, та інші етноси. І тому молоде покоління має право знати про свої корені, про те, що всі наші понад два століття живуть і трудяться пліч-опліч мирно, без конфліктів, взаємодоповнюючи одна одну [3, с. 9-10; 14]. Гуртківці підготували реферати та науково-дослідницькі роботи на теми:

- «Релігії народів Приазов'я»,
- «Культурний потенціал Мелітопольського району»,
- «Формування етнічного складу Запорізького краю»,
- «Культура народів Приазов'я» та ін.

Стали традиційними зустрічі «Ми діти твої, Україно!» з представниками різних національностей Мелітопольщини: чехами, болгарями, караїмами, росіянами та ін.

Під час уроків історії рідного краю, історії України та всесвітньої історії учні відвідують експозиції музею, опрацьовують зібрані матеріали та записані спогади односельців відповідно тематиці уроків.

При підготовці та проведенні виховних годин, позакласних заходів, присвячених Дню Перемоги, визволенню села, Дню Збройних Сил України, та при підготовці до уроків вчителі-предметники, класні керівники звертаються до матеріалів музею: спогадів учасників Великої Вітчизняної війни, односельців, які пережили окупацію, остарбайтерів.

Учні та класні керівники також користувалися речовими та писемними матеріалами музею, готуючись до колективних творчих справ:

- «Вишивка і рушник – символ любові й незрадливості, оберіг українського народу» 6 клас;
- «Річниця великої Перемоги присвячується...» 9 клас;
- «Мое село – серця рідна пристань» 4 клас;
- «Моя земля – земля моїх батьків» 7 клас.

Експерсії до експозицій «Природа навколо нас» та «Наш край в найдавніші часи» проводять вчителі молодших класів, біології, екології, географії. На уроках образотворчого мистецтва, художньої культури, трудового навчання, етики, літератури учні знайомляться з декоративно – ужитковим мистецтвом, з творчістю сільського художника О.М.Остапенка, виставки робіт якого проводимо періодично.

Протягом всіх років роботи музею пошукові групи працювали в різних напрямках:

- записували розповіді про минуле краю, спогади свідків голоду 1932 – 1933 та 1946 – 1947 років; спогади ветеранів війни та односельців, які пережили окупацію, розповіді в'язнів концтаборів;
- збирали фотографії, листи, документи, газети, предмети побуту, вишивки, сільськогосподарський реманент минулого століття, будівельні матеріали (саман, цегла, черепиця і т. п.), зразки ґрунтів, зернових та технічних культур, корисних копалин та ін.

Зібрані матеріали зберігаються у фондосховищі та виставлені в експозиційному залі. Спочатку було відкрито для відвідувачів 5 експозицій: «Українська хата», «Вишивка Південної України», «Розвиток сільського господарства в нашому краї», «Виробництво цегли та черепиці в XIX – на поч. XX ст.», «Наше село в роки Великої Вітчизняної війни».

Протягом багатьох років наш музей поповнювали експонатами не тільки учні та вчителі, а й батьки, односельці, випускники та гості школи. Це дало можливість збагатити започатковані експозиції та відкрити нові:

- «Наш край в найдавніші часи»,
- «Краса і велич природи»,
- «Українська хата на межі XIX – XX ст.»,
- «Розвиток тваринництва та землеробства в нашому краї»,
- «Розвиток промисловості та торгівлі в XIX – на початку XXст.»,
- «Голодомор 1932 – 1933років»,

- «Наш край в роки Великої Вітчизняної війни»,
- «Предмети житлового інтер'єру ХХ ст.»,
- «Українська вишивка»,
- «Релігія в житті односельців»,
- «Хвала рукам, що пахнуть хлібом»,
- «Культура народів Приазов'я»

Готуємось до відкриття нових експозицій:

- «Наш край на початку ХХ століття»
- «Розвиток шкільництва та бібліотечної справи в Новомиколаївці»,
- «Наш край наприкінці ХХ століття»,
- «Дитячі речі, іграшки, забави»
- «Геральдика у просторі й часі»

В музеї працює група екскурсодів, яку підготували члени музейної ради. Учні-екскурсодви 5 – 7 класів проводять екскурсії для дітей молодшої ланки, а учні-екскурсодви 8 – 11 класів знайомлять з експозиціями старшокласників, батьків, вчителів району, та гостей школи. [4, с. 35-36]

Члени ради музею підготували тексти екскурсій відповідно експозицій, розділів та вікових особливостей учнів. Наприклад:

- «Природа рідного краю»;
- «Володя Загной – Герой Радянського Союзу»;
- «Національний Герой Югославії – Микола Глазков» – для дітей молодших класів;
- «Визволення краю у 1943 році»;
- «Остарбайтери – раби ХХ ст.»;
- «Наш край в найдавніші часи» та інші - для старших учнів.

В музеї проводяться тематичні зустрічі з ветеранами війни та праці, свідками Голодомору, дітьми війни, випускниками школи, хліборобами, відомими поетами, художниками, представниками етносів, які населяють Приазов'я та ін. Зустрічі з відомими людьми дає можливість збагатити світогляд дітей новими знаннями, допомагає вирішувати завдання профорієнтації. Лекції співробітників Мелітопольського краєзнавчого музею В. М. Тимофєєва стали традиційними, діти з цікавістю слухали розповідь про відкриття археологів О. І. Тереножкіна та Б. І. Мозолевського. Відомий мелітопольський краєзнавець В. І. Різник, почесний громадянин Мелітополя, повідав про А. В. Корвацького – засновника садів та

виноградників на Мелітопольщині, першої санепідемстанції, першої тезіанської свердловини в Мелітополі, переможця сільськогосподарської виставки у Франції. Найактивнішим 10 гуртківцям В. І. Різник подарував книгу «Юность Корвацкого» з підписом автора. Заступник директора Запорізького обласного центру охорони культурної спадщини Ю. І. Щур, кандидат історичних наук, озвучив дані Запорізького обласного архіву про події Великої Вітчизняної війни в нашому краї і висловив гуртківцям подяку та побажання і надалі берегти історичну спадщину рідного краю [8, 13, 14].

Серед почесних гостей нашого музею:

- проректор ЗНУ, професор, доктор історичних наук Ф.Г. Турченко;
- заступник голови Запорізької ОДА, к.і.н. М. О. Фролов;
- доцент, кандидат географічних наук М. В. Крилов;
- керівництво Мелітопольської РДА, працівники відділів освіти та культури;
- голови сільських рад Мелітопольського району;
- депутати Мелітопольської районної ради; [6]
- міський голова Мелітополя Д.В. Сичов та представники виконкому Мелітопольської міської ради;
- громадяни Канади, Грузії, Словаччини, Німеччини, Білорусії;
- громадяни Російської Федерації: з Москви, Санкт-Петербурга, Волгограда, Ростова-на-Дону та ін.;
- керуючий сектором військово-патріотичного виховання Державного департаменту освіти м. Москви РФ – В.А. Невідомський.

Постійно проводяться консультації щодо визначення та походження певних експонатів із спеціалістами різних галузей, в тому числі і з працівниками: Запорізького обласного художнього музею, Запорізького обласного краєзнавчого музею, Мелітопольського міського краєзнавчого музею, міжфакультетною лабораторією комплексного краєзнавства Мелітопольського державного педагогічного університету [14].

Газета «Новий день» неодноразово публікувала статті вихованців гуртка Яни Прохорової, Володимира Палія, Наталки Коваль, Валентина Волошена, Владислава Чорнова про роботу музею та гуртка, про наших земляків. Така робота – один із методів пропаганди краєзнавства,

можливість розповісти землякам про діяльність музею та поділитися досвідом з учителями району [8, 13].

Виховне значення краєзнавчої роботи глибоко і тонко розумів А.С. Макаренко. Видатний педагог В. Сухомлинський, який прищеплював школярам з найменших літ любов до рідної місцевості, «малої батьківщини», стверджував, бо перевіряв практично, що отчий дім, рідний край і його природа з невичерпаним багатством явищ, дивовижною красою – то «вічне джерело дитячого розуму». Тому важливо, підкреслював Василь Сухомлинський, що перші наукові істини діти засвоювали не за підручником, а з життєдайних джерел рідного краю.

Цьому сприяє діяльність музею і гурткова робота. Експозиції музею – це наочність, яка допомагає підвищувати ефективність навчально-виховного процесу, яку не просто демонструємо, а обов'язково ставимо цікаві проблемно-пізнавальні запитання, завдання, які стимулюють учнів до самостійного мислення, вміння пояснювати суть явищ та використовувати їх у практичній діяльності; вона забезпечує гармонійну єдність розвитку мислення, почуттів, волі; розвиває та формує дослідницькі уміння (спостереження, аналіз, синтез, узагальнення, проектування, прогнозування, моделювання тощо); розвиває допитливість, потяг до знань.

Література

1. Гуленко К.С. Методи історико-краєзнавчих досліджень. - Запоріжжя: КЗ «Запорізький обласний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді», 2009. - С. 11-19.
2. Гуленко К.С. Організація роботи шкільного музею. - Запоріжжя: КЗ «Запорізький обласний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді» 2009. - С. 3-4, 18, 20-21.
3. Элькин М.В., Баша А.Н. Мой край – Мелитопольский район.- Мелитополь, 1998. - С. 9-10.
4. Организация и проведение историко-краеведческой поисково-исследовательской работы с учащимися в системе комплексного изучения родного края. – Запорожье, 1987. - С. 35-36.
5. Строев К.Ф. Краеведение. - Москва: Просвещение, 1974.- С. 77-80.

Газети:

1. Аби пам'ятали Героя // Новий день 16.05.2012 р., с. 2.
2. Історія духу // Україна молода 18.06 2010 р., с. 17.
3. Люби і знай свій рідний край // Новий день 22.04. 2010 р., с. 14.
4. Оглядьваться назад некогда // Новий день 21.03. 2012 р., с. 5.
5. Посланец з минулого // Новий день 20.05. 2010 р., с. 14-15.
6. Посланец из прошлого // МВ 26.05. 2010 г., № 21.
7. Салют Пионерии // Новий день 23.05. 2012 р., с. 6.
8. Шануймо память про минуле // Новий день 02.11.2011 р., с. 15.
9. Школьный музей // Новий день 01.10.2009 р., с. 14.
10. Яркий человек // МВ 23.01.2008 г., №4.